

Наукові перспективи
Видавнича група

ВІСНИК науки та освіти

ISSN 2786-6165 (ONLINE)

*З Різдовим
Христовим
та Новим роком!*

Bulletin of Science and Education

№ 12(18) 2023

Видавнича група «Наукові перспективи»

**Громадська організація
«Християнська академія педагогічних наук України»**

«Вісник науки та освіти»

***(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)***

Випуск № 12(18) 2023

Київ – 2023

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Public organization

"Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine"

"Bulletin of Science and Education"

*(Series" Philology ", Series" Pedagogy ", Series" Sociology ",
Series" Culture and Art ", Series" History and Archeology")*

Issue № 12(18) 2023

Kiev – 2023

**«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»:
журнал. 2023. № 12(18) 2023. С. 1058**

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 29.12.2023, № 8/12-23)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки (спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.12.2022 № 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології (спеціальність - 035 філологія).

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, громадської наукової організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання» та громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а також, культурології та мистецтвознавства з метою їх впровадження у сучасний науково-освітній простір.

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходить застосування тематика наукового журналу.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Головний редактор: Гурко Олена Василівна - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна).

Редакційна колегія:

- ✚ Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- ✚ Афонін Едуард Андрійович - доктор соціологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, (Київ, Україна)
- ✚ Булатов Валерій Анатолійович - старший викладач кафедри дизайну Українського гуманітарного інституту, член спілки дизайнерів України
- ✚ Вакулук Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- ✚ Волошенко Марина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Державного університету "Одеська Політехніка" (Одеса, Україна)
- ✚ Вуколова Катерина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Дніпро, Україна)
- ✚ Головна Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- ✚ Колмикова Олена Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- ✚ Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)
- ✚ Кошетар Уляна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Куріш Наталія Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- ✚ Лінтвар Ольга Миколаївна - кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Литвинська Світлана Віталіївна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету, (Київ, Україна)
- ✚ Матійчін Ірина Мстиславівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри методики музичного виховання і диригування Навчально-наукового інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, Україна)
- ✚ Матяш Ольга Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)

**Happy
New Year!**

Басюк Н.А.

Історична ретроспектива ідеї емоційного інтелекту у філософській спадщині середньовіччя та відродження.....275

Богдан Т.М., Приходько Г.В.

Роль батька у вихованні хлопчика дошкільного віку.....290

Василюк В.М.

Формування дослідницької компетентності майбутніх перекладачів: міжнародний досвід.....304

Вихор С.Т., Радченко О.Я.

Використання біографічного методу в процесі викладання історико-педагогічних дисциплін.....315

Вівчаренко Т.І.

Формування професійної комунікації як невід'ємна складова фахової підготовки майбутніх лікарів 328

Горбачевська В.А., Вишник О.О.

Формування навичок соціальної компетентності в дітей шкільного віку.....340

Дарманська І.М.

Інтелектуальний капітал сфери надання освітніх послуг: ризики та основні напрями розвитку.....354

Дащенко Н.Л., Кушнір О.В.

Підготовка до публічного мовлення студентів-журналістів: фонаційний аспект.....370

Дворник О.М.

Актуальність розвитку соціальної компетентності вчителів для попередження складних життєвих обставин у здобувачів освіти: аналіз результатів.....386

Деренюк М.П.

Історіографія проблеми розвитку медіаосвіт и в закладах вищої освіти України та республіки польща (кінець ХХ – початок ХХІ ст.).....419

Дзюбенко І.А.

Громадянськість крізь призму європейських цінностей.....431

Ді Тяньчао

Ударні інструменти у вивченні етнокультурної компетентності...445

**Happy
New Year!**

УДК 378. 091. 33: 929

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12\(18\)-315-327](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12(18)-315-327)

Вихор Світлана Теодозіївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, тел.: (0352) 43-58-80, <https://orcid.org/0000-0002-3416-9379>

Радченко Ольга Яківна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, тел.: (0352)43-58-80, <https://orcid.org/0000-0003-3403-4172>

ВИКОРИСТАННЯ БІОГРАФІЧНОГО МЕТОДУ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. Стаття присвячена аналізу використання біографічного методу в українській історико-педагогічній науці. Висвітлено становлення біографічного методу в сучасній історико-педагогічній науці та його взаємозв'язок з іншими науками (соціологія, філософія, психологія, література). Проаналізовано різні дефініції та підходи до трактування біографічного методу. Виокремлено його зміст, сутність, принципи, труднощі використання крізь призму поглядів провідних вітчизняних науковців. Аналіз досліджень з даної проблеми засвідчив широкий спектр методологічних та теоретичних підходів та відсутність практичного аналізу використання методу і обміну досвідом з даного питання. Проаналізовано результати практичного використання біографічного методу, виокремлено умови його ефективності: високий рівень професіоналізму, загальної ерудиції педагога, які ґрунтуються на опрацюванні різнопланових джерел та їх доступності; володіння педагогом індуктивним та дедуктивним методами, критичним мисленням, вміння вести «сократову бесіду»; особиста зацікавленість викладача у використанні даного методу; особистісне ставлення педагога до персоналії; моральність, та загальнолюдські якості педагога; творчий саморозвиток педагога, моделювання власних стратегічних цілей та здобутків.

*Happy
New Year!*

Здійснено аналіз результатів опитування студентів (за допомогою Googl form), які вивчали педагогічні дисципліни з використанням біографічного методу. Охарактеризовано найбільш поширені труднощі в процесі застосування біографічного методу: відсутність бажання вчитися та мотивації серед студентів, формальне ставлення до навчання (акцент на балах, а не на знаннях), низький рівень готовності до усвідомленого навчання, «психологізація» при викладанні, практичний підхід до навчання.

Ключові слова: історико-педагогічна наука, біографія, біографічний метод, персоналії, практичне використання біографічного методу.

Vykhor Svitlana Teodoziivna PhD, Associate professor of the Department of Pedagogy and Education Management, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 2 M. Kryvonosa St., Ternopil, 46027, tel.: (0352) 43-58-80, <https://orcid.org/0000-0002-3416-9379>

Radchenko Olha Yakivna PhD, Associate professor of the Department of Pedagogy and Education Management, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 2 M. Kryvonosa St., Ternopil, 46027, tel.: (0352) 43-58-80, <https://orcid.org/0000-0003-3403-4172>

USE OF THE BIOGRAPHICAL METHOD IN THE PROCESS OF TEACHING HISTORICAL AND PEDAGOGICAL DISCIPLINES

Abstract. The article is devoted to the analysis of the use of the biographical method in Ukrainian historical and pedagogical science. The formation of the biographical method in modern historical and pedagogical science and its relationship with other sciences (sociology, philosophy, psychology, literature) are highlighted. Various definitions and approaches to the interpretation of the biographical method are analyzed. Its content, essence, principles, difficulties of use through the prism of views of leading domestic scientists are highlighted. The analysis of studies on this problem has proven a wide range of methodological and theoretical approaches and the absence of a practical analysis of the use of the method and the exchange of experience on this issue. The results of the practical use of the biographical method are analyzed, the conditions of its effectiveness are singled out: a high level of professionalism, general erudition of the teacher, which are based on the processing of various sources and their availability; the teacher's mastery of inductive and deductive methods, critical thinking,

Happy
New Year!

the ability to conduct a «Socratic conversation»; the teacher's personal interest in using this method; the personal attitude of the teacher to personality; morality and general human qualities of a teacher; creative self-development of the teacher, modeling of one's own strategic goals and achievements.

An analysis of the results of a survey of students (using Google form) who studied pedagogical disciplines using the biographical method was carried out. The most common difficulties in the process of applying the biographical method are characterized: lack of desire to learn and motivation among students, formal attitude to learning (emphasis on scores, not on knowledge), low level of readiness for conscious learning, «psychologicalization» in teaching, practical approach to learning.

Keywords: historical and pedagogical science, biography, biographical method, personalities, practical use of the biographical method.

Постановка проблеми. Останнім часом в українській історико-педагогічній науці біографічні дослідження локалізувалися в окрему галузь, яка стала предметом окремого дослідження. Різноманітні підходи, нові інтерпретації поглядів та педагогічних ідей відомих педагогів, широкий спектр трактувань висунутих ними положень стали нормою в сучасному науковому знанні. На тлі російської військової агресії проти України, тривалого періоду дистанційного навчання різко падає бажання студентів заглиблюватися у тонкощі наукового знання, вивчати педагогічні дисципліни, критично осмислювати та аналізувати вивчене. На нашу думку, дієвим методом, який показав свою ефективність при викладанні історії педагогіки є використання біографічного методу, який дозволяє провести паралель між минулим, сучасним і майбутнім. О. Ільченко зазначає, що «історико-педагогічні персоніологічні дослідження сьогодні є одним із найпопулярніших напрямів наукових пошуків, в яких рефлексія минулого здійснюється через вивчення унікальної і неповторної історії життя і діяльності людини, яка, з одного боку, є творцем історії, з іншого, – її носієм» [1, с. 61].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням цієї проблеми займалися вітчизняні науковці: М. Антоненко, Л. Березівська, О. Валевський, І. Голубович, Н. Гупан, Н. Гоголь, Н. Дічек, О. Ільченко, М. Євтух, Н. Побірченко, М. Стельмахович, О. Сухомлинська. Наприкінці 70-х років минулого століття зарубіжні вчені активно почали використовувати біографічні дослідження в історичній науці та літературі. Виокремлення біографістики як спеціальної історичної дисципліни в Україні систематично розпочинається наприкінці 90-років ХХ ст.

Happy
New Year!

Розглянемо різні дефініції та трактування біографічного методу. Вчена Н. Дічек зазначає, що педагогічну біографістику можна тлумачити як сферу науки, об'єктом котрої є особа педагога. Проте зміст вивчення такого явища має поєднувати індивідуалізований та історико-соціологічний підходи. «Перший, широко вживаний у західній науці, дає змогу уникати нівелювання ролі пересічної особи й виокремлювати притаманне їй, самотнє одиничне з метою визначення змісту духовного життя, глибшого проникнення у світ її педагогічної творчості. Другий, спираючись на глибинний аналіз джерельної бази біографії, дає панораму розвитку особистості, а особливо її педагогічних поглядів, у контексті розгортання історичного процесу, у взаємовідносинах із соціумом, у впливах педагогічних реалій на вибір шляху в педагогіці» [2, с.18]. На думку дослідниці, необхідно володіти широким спектром методик з соціології, філософії і психології, що дозволить викладачу не просто описати життя та творчість педагога, а перетворити біографію в «науку про персоналію освітнього простору» [там же].

Г. Белан досліджує становлення біографічного методу в широкому контексті. Дослідниця зазначає, що «наукове обґрунтування біографічний метод отримав вперше у Чиказькій школі соціології США в 20-30-х рр. ХХ століття. В основу його визначення було покладено усталені у професійному співтоваристві англomовні терміни «biographical perspective» (біографічна проекція) і «biographical approach» (біографічний підхід)». Соціологи даної школи трактували, що «сутність біографічного методу полягала у його комплексності, тобто включала сукупність методів соціологічного дослідження: емпіричне спостереження, об'єктивний аналіз фактів біографії, їх інтерпретація та узагальнення та інші» [3, с. 51]. Упродовж наступного десятиліття метод набуває все більшої популярності та стає базисом цілого напрямку біографічних досліджень у галузі соціології в Польщі, психології в Австрії. Незабаром біографічна розвідка стає популярним методом не лише у галузі соціологічного, психологічного знання, але й трансформується у ареал історичної, літературної, історико-педагогічної науки. Дослідниця констатує що використання наукової біографії як складової вивчення педагогічної персоналії стало дослідницькою традицією, що дає змогу піднести ефективність новітніх педагогічних пошуків взагалі.

Серед українських дослідників біографічного підходу в історико-філософському пізнанні можна виокремити В. Менжуліна, який присвятив цій проблемі монографічне дослідження. Акцентуючи увагу на вивченні біографій філософів, дослідник вважає її повноправною складовою

Happy
New Year!

історико-філософського пізнання. «Друге принципове завдання – не тільки дати розгорнуте обґрунтування доречності історико-філософської біографістики, а й окреслити найперспективніші напрями, моделі, принципи, методика, пастки, принципові обмеження тощо» [4, с. 9]. На цьому шляху є багато перешкод, серед яких – час, мова, загроза волонтаризму та «case studies», як спосіб його пом'якшити. Складність його застосування пов'язане з багатьма факторами, тому В. Менжулін зазначає, що іноді «проголошення біографічного методу виявляється насправді його фальсифікацією або дискредитацією» [4, с. 20]. Автор наводить приклад життя Сократа, услід за яким «філософи неодноразово демонстрували схильність переходити від життя за нормами соціуму до життя, унормованого власною філософією» [4, с. 55]. Для багатьох філософів з нестандартною біографією, приховування власної індивідуальності за допомогою образу, створеного Сократом, стало маскою за якою вони ховалися, хоча вищим ідеалом особистості французькі персоналісти (назва течії походить від слова «persona», тобто «маска») називали того ж Сократа [там же].

Фактично, тема співвідношення біографічних й автобіографічних актів, як результат осмислення свого чи чужого життя у його цілісності, як важливий механізм соціокультурного життєздійснення, звучить у історико-філософській монографії І. Голубович.

Значний вплив на популяризацію біографічного методу в історико-педагогічній науці має академік О. Сухомлинська. Оскільки педагогічна думка завжди персоніфікована, то, вивчаючи педагогічні погляди українських та зарубіжних педагогів за основу є смисл обирати творчу біографію педагога. На думку вченої, аналіз життєвого та творчого шляху педагога охоплює наступні складові:

- життєпис педагога («особистісна» історія);
- власний підхід (моральний, етичний зміст творчості);
- предметний підхід (участь або відокремленість від сучасного йому педагогічного процесу);

ідейно-соціальні, культурницькі засади, зв'язок з епохою, ступінь та сила їх впливу на педагогічні погляди [5].

Значну увагу біографічному методу, як науковому методу, осягнення індивідуальності надає О. Ільченко. У доробку дослідниці історична ретроспектива введення в обіг терміну «біографічний метод» та його розвиток. О. Ільченко зазначає, що «в історичних розвідках виокремлюють ще один підхід до вивчення біографії – пояснення. Дослідження, виконане в руслі цієї парадигми зорієнтоване на виявлення логіки фактів і подій, встановлення причинно-наслідкових

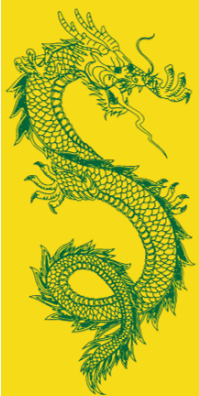
Happy
New Year!

зв'язків, об'єднання всіх фрагментів життя персоналії в єдиний ланцюг «історії життя людини» [1, с. 62]. Дослідниця узагальнює особливості біографічного методу в історико-педагогічному дослідженні персоналій і вважає, що важливими вимогами до історико-педагогічного дослідження і, зокрема, персонологічних розвідок є дотримання фундаментальних принципів: історизму, системності, наукової об'єктивності, відсутності догматизму, принцип опору на історичні джерела [1, с. 63-64].

А. Самко дослідила визначення різних підходів до тлумачення сутності дефініції «біографічний метод», аналіз джерел біографічного матеріалу та його найпоширеніших класифікацій, до яких належать автобіографії, біографії, некрологи, життєві історії, історії персонального досвіду, опитування та інтерв'ю, публічні та приватні архівні матеріали [6].

І. Розман зосередив свою увагу на феномені біографічного методу та особливостях його застосування при вивченні педагогічних персоналій. На основі досвіду розробки біографічного методу в різних галузях знань та його екстраполяції на предмет і завдання історико-педагогічної науки, автор стверджує, що для продуктивного вивчення педагогічних персоналій він за своїми властивостями має бути: «а) генетичним за спрямованістю, тобто розглядати життя особи на тлі історико-культурних процесів, у контексті детермінант макро- і мікросередовища; б) лонгітюдним (англ. – довготерміновий) за характером вивчення об'єкта/особи, що передбачає дослідження її життєвого шляху або окремих відносно цілісних періодів життя; в) ретроспективним, тобто зосередженим на минулому задля виявлення повчальних уроків і досвіду для сьогодення; г) природним, тобто, на відміну від штучного експерименту, оперує фактами, взятими із природного плину життя, що дозволяє виявляти і розкривати такі складні структурні когнітивно-психічні утворення особи, як здібності, талант, характер, які співвідносяться і виявляються у вивченні реалій суспільної діяльності і наукової творчості; д) описовим і водночас синтетичним, що передбачає докладну фактографічну реконструкцію життєвого і творчого шляху та створює підґрунтя для синтезу і визначення концепції життя, творчості, суспільної активності» [7, с. 161].

Аналіз досліджень, присвячених біографічному методу вказує на його застосування в різних галузях знань (філософії, соціології, психології, літературі, педагогіці, літературі) з врахуванням специфіки, методик та технологій. Біографічний метод, який використовується в західних країнах «орієнтований на вивчення культурних проблем різних соціальних груп населення» [7, с. 158], в українському суспільстві він спрямований на ретроспективне дослідження минулого, яке з різних причин було недостатньо, або ідеологічно однобоко висвітлене.

**Happy
New Year!**

Мета статті – проаналізувати результати практичного використання біографічного методу у вищій школі в процесі викладання історико-педагогічних дисциплін, виокремити умови його ефективності та труднощі використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання біографічного методу в процесі викладання історико-педагогічних курсів в закладах вищої освіти залежить від багатьох факторів. На жаль, аналіз досліджень з даної проблеми засвідчив лише методологічні та теоретичні підходи, практичного аналізу та обміну досвідом з даного питання в науковому дискурсі ми не знайшли. Важлива роль у використанні цього методу залежить від особистості педагога, його рівня підготовки та готовності до його використання. З точки зору теорії, як зазначає О. Ільченко, необхідне «методологічно грамотне застосування біографічного методу з усією сукупністю його ідей і принципів, правил і прийомів» [1].

Ми намагалися у процесі практичної діяльності уточнити дану тезу і вичленили складові, які, на нашу думку, необхідні педагогу та є важливими при використанні біографічного методу.

По-перше, високий рівень професіоналізму, загальної ерудиції педагога, які ґрунтуються на опрацюванні різнопланових джерел та їх доступності. Однією з проблем при вивченні першоджерел є мова викладу, оскільки «творчі» переклади іноді кардинально змінюють суть викладу, особливо це стосується стародавніх джерел. Педагог в процесі викладання може дотримуватися тексту підручників, «вкраплюючи», нові факти, або використовуючи кейси з життя персоналії. Вдале поєднання наукового викладу з елементами «белетристики», як раніше називали творчо написані біографії, викликає жвавий інтерес.

По-друге, володіння педагогом індуктивним та дедуктивним методами, критичним мисленням, вмінням вести «сократову бесіду». Через активну взаємодію з аудиторією, правильно поставлені запитання, проектування майбутнього (що було б, якби...?, уявіть ваші дії, якби ви були на місці...) студенти вчать аналізувати минуле через призму сучасності. З іншого боку, педагог критично оцінює та аналізує власні досягнення та здобутки.

По-третє, особиста зацікавленість, жвавість педагога – є саме тим емоційним фоном, який заставляє аудиторію активно слухати, включатися в обговорення. Біографічний метод можна використати опосередковано, аналізуючи першоджерела, тексти, праці, написані відомими педагогами, де «між рядками» прочитується біографія ставлення персоналії до суспільного ладу, природи, людей, освітнього

Happy
New Year!

процесу тощо. Такий підхід вчить критично мислити, синтезувати та аналізувати матеріал, відшукувати у минулому витoki сучасних проблем. Наприклад, фраза Сократа про виховання, як «повивальне мистецтво», може бути напряму пов'язана із ремеслом його матері-повитухи.

По-четверте, особистісне ставлення педагога до персоналії, яке може проявлятися через міміку, фрази, жести, стиль викладу, власне рефлексію викладача.

По-п'яте, моральність, та загальнолюдські якості педагога. Саме від них залежить етика та доброчесність, наукова об'єктивність педагога, опора на історичні джерела. Багатополюсний світ навколо вимагає вказувати на досягнення і помилки, усвідомлювати прорахунки та хиби педагогічної науки, оскільки лише такий підхід видається студентам правдивим і незаангажованим.

По-шосте, творчий саморозвиток педагога, безперервний індивідуальний розвиток, моделювання власних стратегічних цілей та здобутків є запорукою успіху у викладанні.

Ми використовували біографічний метод в процесі викладання курсу «Історія педагогіки» у Тернопільському національному педагогічному університеті імені В. Гнатюка. В опитуванні за допомогою Google form взяли участь 67 студентів 2 курсу, які вивчили вказаний предмет. Проаналізуємо отримані результати. Відповідь на запитання «Чи зацікавило вас використання біографічного методу в процесі викладання курсу «Історія педагогіки»?» свідчить про затребуваність такого підходу, його актуальність (див. Рис. 1).

Чи зацікавило Вас використання біографічного методу в процесі викладання курсу «Історія педагогіки»?

67 відповідей

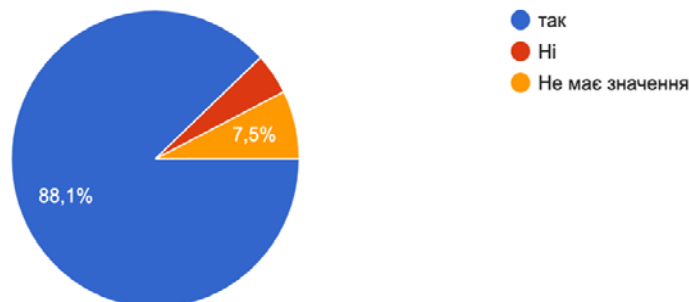

Рис.1. Чи зацікавило Вас використання біографічного методу в процесі викладання курсу «Історія педагогіки»?

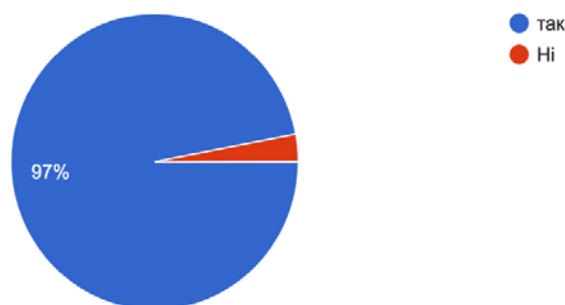
Happy
New Year!

Майже 90% студентів схвально відгукуються про використання такого методу, що підтверджує про його ефективність та дієвість. Фактично, це слугує схваленням ефективної діяльності та є проявом застосування прагматичного підходу, який на думку Романовської Л. І., з якою ми повністю погоджуємося, «сприяє актуалізації та реалізації «ефективності», що передбачає досягнення високого результату з мінімальними ресурсними витратами, «результативності», яка співвідносить поставлену мету і досягнутий результат, та «оцінки», що характеризує дію з позиції її результативності й ефективності» [8, с. 160]. Для 7,5% студентів не має значення, якими методами користується викладач, на нашу думку, це саме та категорія студентів, яка несистематично відвідує заняття, формально ставиться до навчання. Для 4,4% студентів такий метод виявився не цікавим.

У процесі викладання ми опиралися на тезу О. Ільченко, що бібліографічний метод може бути зреалізований через «дотримання органічної єдності трьох проекцій – «ретроспективного осмислення минулого, об'єктивної оцінки сучасного, чіткого й усвідомленого прогнозування майбутнього»» [1, с. 61]. Результати опитування представлені на Рис. 2.

Чи дотримано, на Вашу думку, при викладанні органічної єдності трьох проекцій – ретроспективного осмислення минулого, об'єкт... й усвідомленого прогнозування майбутнього?
67 відповідей

Рис. 2. Чи дотримано, на Вашу думку, при викладанні органічної єдності трьох проекцій – ретроспективного осмислення минулого, об'єктивної оцінки сучасного, чіткого й усвідомленого прогнозування майбутнього?

Аналіз діаграми засвідчує, що нам вдалося вдало поєднати минуле, сучасність та майбутнє. Особливо студентів зацікавлюють епізоди з життя А. Макаренка, В. Сухомлинського, пов'язані з фронтним етапом та післявоєнною відбудовою. Емоційне переживання воєнного часу;

Happy
New Year!

подібність та відмінність проблем Другої світової та нинішнього повномасштабного російського вторгнення заставляють студентів по-новому сприймати матеріал. Соціальні та психологічні наслідки війни важко передбачити – вони є довготривалими, але депресивні настрої серед студентів, зневіра, небажання вчитися можуть бути проявом поведінкових змін зумовлених цими подіями, причому рівень поведінкових змін та психологічних розладів залежать від тривалості несприятливих впливів.

Зазначимо, що на початку курсу ми не анонсували, які саме методи використовуватимемо в процесі викладання. Нам імпонує використання діяльнісного підходу в освітньому процесі, який створює комплексні умови, що забезпечать формування професіонала, зокрема, шляхи реалізації очікуваних результатів, можливість передбачення індивідуального шляху кожного студента для досягнення поставленої мети. Він дозволяє розвивати індивідуальні та пізнавальні здібності студента, сприяє використанню власного досвіду для самоорганізації самого себе з правильними цілями самовдосконалення та самоактуалізації. Використання біографічного методу актуалізується у контексті саме діяльнісного підходу. Відповіді на наступне питання засвідчили, що більшості студентів (62,1%) імпонує використання цього методу, що сприяє кращому розумінню та аналізу матеріалу, залучає до активної діяльності (див. Рис. 3). Частина студентів (28,8%) не задумується над способом подачі матеріалу, інша категорія респондентів вважає, що заглиблення у душевний світ персоналій є зайвою психологізацією матеріалу. Це, на наш погляд, є свідченням практичного підходу до навчання, коли рівень знань визначає оцінка, а не рефлексія.

Чи допомагає Вам використання біографічного методу кращому розумінню та аналізу матеріалу?
66 відповідей

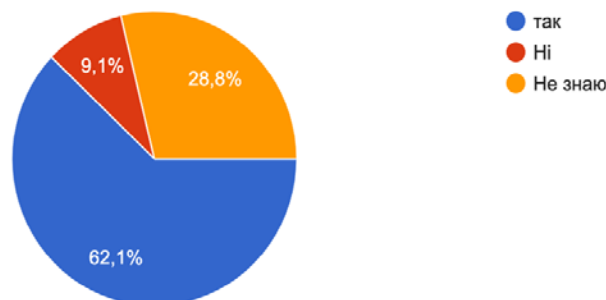

Рис.3. Чи допомагає використання біографічного методу кращому розумінню та аналізу матеріалу?

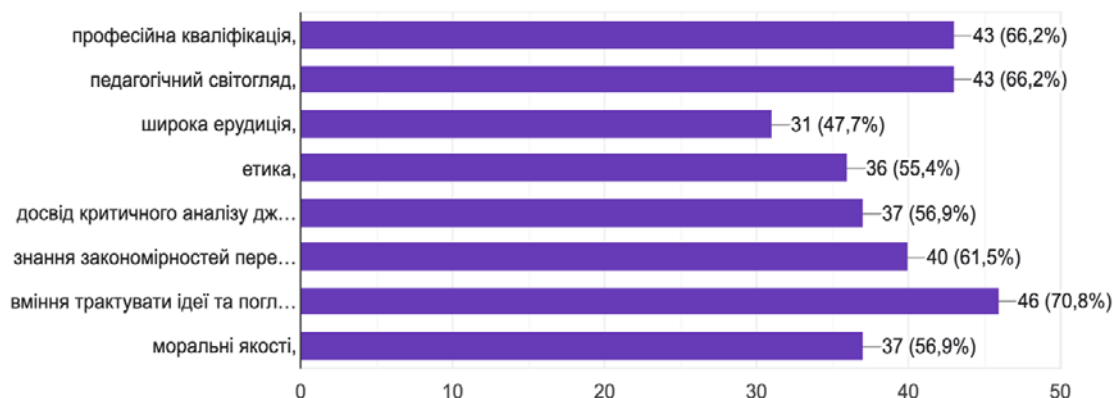
**Happy
New Year!**

Дослідження мало на меті виявити думки респондентів щодо умов успішної реалізації цього методу (див. Рис. 4). 70,8% студентів запорукою успіху вважають вміння трактувати ідеї та погляди педагогічних персоналій минулого з урахуванням специфіки сьогодення. (Чого і як цього навчитися?) Важливими є професійна кваліфікація, педагогічний світогляд, проте широка ерудиція, яка тісно пов'язана з вказаними якостями, отримала найменше виборів (47,7%). Більше половини студентів (55-57%) звертають увагу на етику, моральні якості викладача, проте, ми вважаємо їх визначальними не лише в процесі використання вказаного методу, а основними, фундаментальними якостями справжнього педагога. Вони є умовою коректного досвіду критичного аналізу джерел (56,9%) та базою для знання закономірностей перебігу історико-педагогічного процесу (61,5%).

Що потрібно для успішної реалізації біографічного методу:

65 відповідей

Рис.4. Якості, необхідні педагогу, для успішної реалізації біографічного методу

Висновки. На підставі проведеного аналізу наукових праць вітчизняних учених з проблеми дослідження з'ясовано зміст понять біографічний метод, біографістика, творча біографія педагога/персоналії та їх використання в українській історико-педагогічній науці. На основі аналізу досліджень з даної проблеми виявлено широкий спектр методологічних та теоретичних підходів та відсутність практичного досвіду використання методу і обміну досвідом з даного питання. Проаналізовано результати практичного використання біографічного методу, виокремлено умови його ефективності та труднощі. Фактично, в процесі його застосування можна виділити: аксіологічний підхід, як

Happy
New Year!

аналіз суспільних цінностей конкретної епохи та розуміння законів згідно яких відбувається розвиток особистості в освітньому процесі; особистісно-орієнтований підхід як орієнтації сучасної освіти на соціум та персоналію, як його представника; діяльнісний підхід, який у практичному форматі не лише сприяє формуванню професійних компетенцій педагога, а й визначає рівень самостійності та умотивованості до діяльності; праксеологічний підхід, який забезпечує ефективність та результативність діяльності.

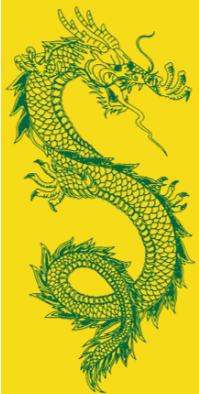
Таким чином, ми вважаємо, що використання біографічного методу в процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу сприятиме:

- формуванню усвідомленого навчання;
- розвитку у студентів критичного мислення, умінь аналізувати, порівнювати, узагальнювати, формувати висновки та проводити паралелі;
- вмінню студентів користуватися набутими знаннями як засобом для успішної самореалізації в соціумі, спонукатиме до пошуку нових та забутих методів викладання, пов’яже минуле, сучасне і майбутнє, поєднуватиме критичне осмислення матеріалу і живі емоції аудиторії.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в детальнішому розкритті й обґрунтуванні практичного використання біографічного методу та конкретизації застосованих підходів у процесі вивчення історико-педагогічних дисциплін у закладах вищої освіти.

Література:

1. Ільченко О. Біографічний метод в історико-педагогічному дослідженні: сутність, принцип, специфіка / О. Ільченко // Педагогічні науки. – 2021. – № 77. – С. 61-66. Режим доступу: <http://pednauki.pnpu.edu.ua/article/view/239295/237728>
2. Дічек Н. Біографічний метод як інструмент дослідження вітчизняної історії педагогіки / Н. Дічек // Шлях освіти. – 2001. – № 4. – С. 15–19.
3. Белан Г. В. Біографічний метод в історико-педагогічній науці: провідні тенденції становлення / Г.В.Белан // Педагогічний дискурс. 2013. – Вип. 15. – С. 50-54. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=peddysk_2013_15_12
4. Менжулін В. І. Біографічний підхід в історико-філософському пізнанні / В. І. Менжулін. – К.: НаУКМА, Аграр Медіа груп, 2010. – 455 с.
5. Сухомлинська О. В. Переднє слово / О. В. Сухомлинська // Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн. Кн. перша. Х–XIX століття / за ред. В. О. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – С. 3-8.
6. Самко А. Передумови становлення та перспективи розвитку біографічного методу в історії педагогіки / А. Самко. – Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/106622/1/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%B1%D1%96%D0%BE%D0%B3%D1%80.%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf

Happy
New Year!

7. Розман І. І. Фе номен біографічного методу та особливості його застосування у вивченні педагогічних персоналій / І. І. Розман // Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип. 6 / упоряд. О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін. Рівне : РДГУ, 2017. – С. 156-164.

8. Романовська Л. І. Праксеологічний підхід: теоретико-методологічні аспекти / Л. І. Романовська // Інноваційна педагогіка. – Випуск 25. (Т.2), 2020. – С. 157-161. Режим доступу: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2020/25/part_2/33.pdf

References:

1. Ichenko O. (2021) Biohrafichnyi metod v istoriko-pedahohichnomu doslidzhenni: sutnist, pryntsyyp, spetsyfika [Biographical method in historical and pedagogical research: essence, principle, specificity]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, 77, 61-66. Retrieved from: <http://pednauki.pnpu.edu.ua/article/view/239295/237728> [in Ukrainian].

2. Dichek N. (2001) Biohrafichnyi metod yak instrument doslidzhennia vitchyznianoï istorii pedahohiky [Biographical method as a tool for researching the national history of pedagogy] *Shliakh osvity – The Path of Education*, 4, 15–19 [in Ukrainian].

3. Bielan H. V. (2013) Biohrafichnyi metod v istoriko-pedahohichnii nauksi: providni tendentsii stanovlennia [Biographical method in historical and pedagogical science: leading trends in formation]. *Pedahohichniy dyskurs – Pedagogical discourse*, 15, 50-54. Retrieved from: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=peddysk_2013_15_12 [in Ukrainian].

4. Menzhulin V. I. (2010) *Biohrafichnyi pidkhid v istoriko-filosofskomu piznanni [Biographical approach in historical and philosophical cognition]*. Kyiv: NaUKMA, Ahrar Media hrup [in Ukrainian].

5. Sukhomlynska O. V. (2005) *Perednie slovo [Foreword]. Ukrainska pedahohika v personaliakh – Ukrainian Pedagogy in Personalities*, Sukhomlynska O. V. (Ed.) (Vols. 1), (pp. 3-8). Kyiv: Lybid [in Ukrainian]

6. Samko A. *Peredumovy stanovlennia ta perspektyvy rozvytku biohrafichnoho metodu v istorii pedahohiky [Prerequisites for the formation and prospects for the development of the biographical method in the history of pedagogy]*. Retrieved from: https://lib.iitta.gov.ua/106622/1/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%B1%D1%96%D0%BE%D0%B3%D1%80.%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf [in Ukrainian].

7. Rozman I. I. (2017) *Fenomen biohrafichnoho metodu ta osoblyvosti yoho zastosuvannia u vyvchenni pedahohichnykh personalii [The phenomenon of the biographical method and the features of its application in the study of pedagogical personalities]*. O.B. Petrenko (Eds.), *Innovatyka u vykhovanni – Innovation in education*, 6, (pp. 156-164). Rivne : RDHU [in Ukrainian].

8. Romanovska L. I. (2020) *Prakseolohichnyy pidkhid: teoretyko-metodolohichni aspekty [Praxeological approach: theoretical and methodological aspects]*. *Innovatsiyna pedahohika – Innovative pedagogy*, 25. (Vol. 2), 157-161. Retrieved from: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2020/25/part_2/33.pdf [in Ukrainian].

Журнал

«Вісник науки та освіти»

*(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)*

Випуск № 12(18) 2023

Формат 60x90/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 8,2.

Видавець:
Громадська наукова організація
«Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»
Свідоцтво серія ДК №4957 від 18.08.2015 р.,
Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.